

Da Napoleonskrigene kom til Roskilde

Hertugen af Wellington i Roskilde 1807

Af Henrik Denman

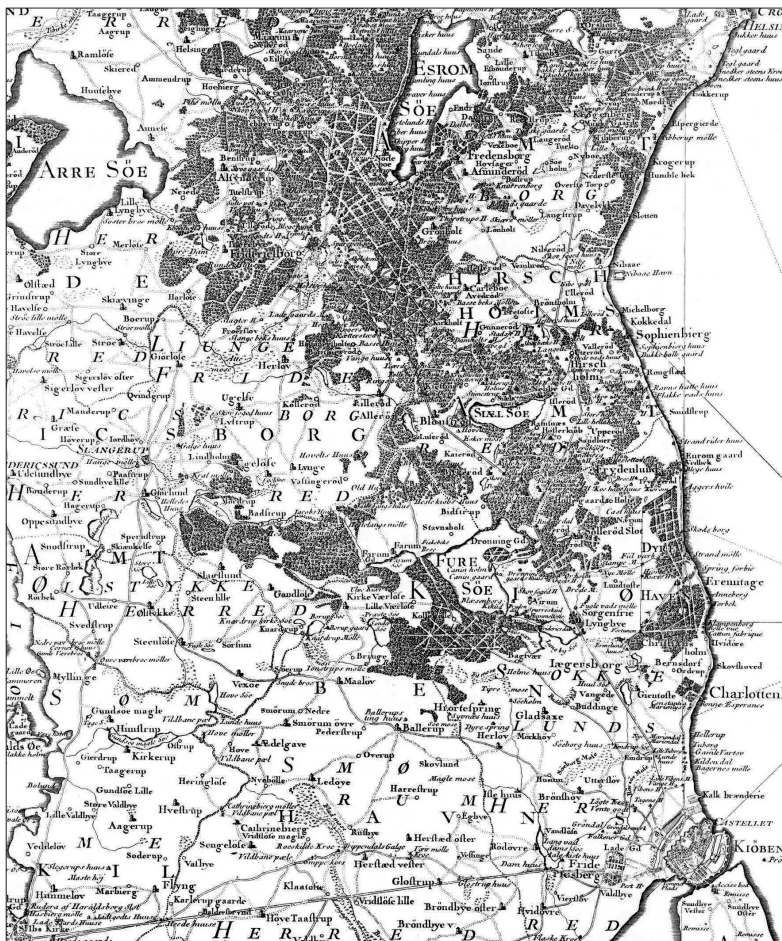
1. Prolog. London sommeren 1807

De fleste Londonfarere kender til hjørnet af Hyde Park ved Piccadilly. Her ligger et stort hus, der leder tanken hen på et typisk engelsk herresæde. Aspley House hedder huset, der har den spektakulære adresse Number 1 London, fordi det var det første hus man nåede til, når man havde passeret bytolden på toppen af Knightsbridge. I 1807 blev huset overtaget af en af tidens mest kendte familier, Wellesley. Et af familiemedlemmerne var den da 38-årige Arthur Wellesley, en højtstående general, der på samme tid fik posten som Minister for Irland. Da han fik denne post, betingede han sig, at han fortsat kunne deltage i militære opgaver – og den første kom snart på tale. I maj 1807 begyndte man i Londons udenrigsministerium for alvor at tale om en militær ekspedition til det europæiske fastland – målet forblev i nogen tid hemmeligt. Snart blev Arthur Wellesley indviet i ekspeditionens detaljer, og han blev bedt om at lede den landbaserede del af ekspeditionen mod danskerne. Opgaven var at omringe København til søs og til lands og stille den danske konge et ultimatum om at opgive alliancen med Frankrig, så den danske flåde ikke længere udgjorde en risiko for Storbritannien.¹

Et par måneder senere stod Wellesley i spidsen for et større kontingent britiske soldater, der havde som opgave at danne en ring omkring København og afskære den danske hovedstad fra at få forsyninger fra landsiden. Den 26. august 1807 red general Arthur Wellesley ind i Roskilde med omkring 6000 soldater. Han fik i 1814 tildelt titlen Hertug af Wellington, og året efter blev han berømt for at slå Napoleon i Slaget ved Waterloo.

At han slog sig ned i Roskilde i et par augustdage i 1807 og dermed inddrog Roskilde i Napoleonskrigene, er en kendt sag. Hændelsen omtales af både Arthur Fang i hans to-bindes værk om Roskilde og af Claus Bjørn i det store tre-bindes værk om byen. Begge bygger i hovedsagen på samme kilde, nemlig domprovst Hertz' datter, Lucie Elise Fichs barndomserindringer om

Det første, englænderne gjorde, da de indtog Sjælland, var at finde egnede landkort. Et af tidens bedste kort var Videnskabernes Selskabs kort - her med København og Nordsjælland fra 1766. På kortet kan man nemt se, hvorfor det var afgørende for englænderne at sætte sig på de store indfaldsveje for at afskære hovedstaden fra adgang fra landsiden.

hændelsen.²

ingen i litteraturen om Roskilde har imidlertid stillet spørgsmålet: *Hvorfor* drog den engelske hærfører overhovedet til Roskilde i forbindelse med slaget om København? Roskilde havde ingen strategisk betydning, og det lå ikke i Arthur Wellesleys planer at indtage Roskilde. Hans opgave var, som vi skal se, en helt anden og meget konkret – og den indbefattede ikke at bruge tid og energi på at invadere Roskilde.³

I denne artikel vil jeg fremdrage kilder, der giver forklaringen på, hvorfor en af periodens mest centrale skikkelser i det krigshærgede og urolige Europa følte det nødvendigt at slå sig ned i Roskilde for en kort stund og dermed lade byens indbyggere mærke de barske vinde, der blæste på de europæiske slagmarker. Fokus i artiklen er at give en forklaring på den britiske hærs bevægelser mod Roskilde, baseret først og fremmest på Arthur Wellesleys egne optegnelser.

2. Magtspillet – Danmark og Napoleonskrigen

Lad os først se på baggrunden for de begivenheder, der førte til den engelske besættelse af Sjælland i august 1807, omringelsen af København og bombardementet af hovedstaden i dagene 2. til 5. september. Det handler om det store magtspil om den danske flåde og Danmarks status på den politiske scene i Europa.

Napoleonskrigene, opkaldt efter den franske statsleder, kejser Napoleon, begyndte i 1792, og de krigsførende lande var først og fremmest England og Frankrig. Danmark var dengang et betydeligt større land end i dag, Norge var under dansk herredømme, og Danmark havde sin sydgrænse ved Altona nær Hamborg. Under Napoleonskrigene forholdt Danmark sig neutralt, og det tjente landet godt på, idet handelsflåden var vigtig for dansk økonomi og sejlede varer på verdenshavene til såvel England som Frankrig. Englænderne forsøgte dog at bryde den danske neutralitet og havde angrebet den danske flåde ved Slaget på Reden i 1801.

I 1807 var den gal igen. Det var lykkedes Napoleon på forbausende få år at udstrække sin magt langt ud over Frankrigs grænser, og det var hans drøm at knække England ved at invadere landet. Men den engelske flåde var for stærk. Napoleon havde i 1806 etableret en blokade af England, og den politik opfordrede han Danmark til at tilslutte sig. Den daværende konge var Christian 7., men på grund af hans sindssygdom havde kronprins Frederik – den senere Frederik 6. – de facto magten i landet. Den danske regent måtte tage parti – enten for Napoleon med hans drabelige, kontinentale stridsmagt eller for England med dets mægtige flåde. Da krisen brød ud, befandt han sig med tropperne i Holsten og Sønderjylland, og her modtog han et ultimatum fra den engelske regering.

En række begivenheder på den europæiske krigsskueplads havde ført frem til det ultimatum, kronprins Frederik blev tvunget til at tage stilling til.

Napoleon havde klaret sig succesfuldt ved flere slag i Europa. I december 1805 havde han sejret i slaget ved Austerlitz, og i oktober 1806 rykkede den franske kejser ind i Prøjsen og holdt tre uger senere sit indtog i Berlin som sejrherre. I Berlin udstedte Napoleon bestemmelsen om den såkaldte fastlandsspærring rettet mod England, og ifølge bestemmelsen måtte hverken Frankrig eller de franskbesatte lande i Europa have nogen form for økonomisk forbindelse med England. De britiske Øer skulle afskæres fra omverdenen, og målet for Napoleon var at knække England ved at foretage en invasion. Frankrigs egen flåde var utilstrække-

lig, idet den var blevet delvis ødelagt under slaget ved Trafalgar i oktober 1805, hvor admiral Horatio Nelson besejrede den forenede fransk-spanske flåde.

Da Frankrig havde kæmpet mod Rusland, blev der 7. juli 1807 sluttet fred i byen Tilsit i Østpreussen, og en af aftalerne gik ud på, at også neutrale stater, herunder Danmark, skulle deltage i fastlandsspærringen af England – og så begyndte begivenhederne at tage fart.

Den engelske regering så klart, hvad dette indebar. Det europæiske marked for samtlige produkter var lukket, og den engelske regering måtte forvente økonomisk ruin for landet, idet Amerika og kolonierne umuligt kunne erstatte det europæiske marked på så kort tid eller forsyne England med de varer, de normalt fik fra andre europæiske lande. I London havde man et særdeles godt øje til den danske flåde – selv om den ikke var udrustet og klar til kamp, som mange i London formodede. At centrale begivenheder i forspillet om bombardementet af København så byggede på falske rygter og vigtige meddelelser, der ikke nåede frem til rette tid, er en anden sag, om end hændelserne fik fatale følger for København og omegn, herunder Roskilde. Rygterne i engelske regeringskredse gik ikke mindst på, at der var en hektisk aktivitet på den danske flådes hovedkvarter Holmen i København, hvor orlogsskibe angiveligt blev udrustet til aktiv tjeneste.

Det var hverken første eller sidste gang, at en krig startede på baggrund af dårligt efterretningsmateriale.⁴

England turde dog ikke løbe risikoen, og derfor tog englænderne to afgørende skridt. Man afleverede et ultimatum til den danske regent, der opholdt sig i Kiel. Den engelske udenrigsminister, George Canning, havde tilkaldt en af Udenrigsministeriets embedsmænd, Sir Francis Jackson, og beordret ham til Danmark for at opsøge regeringen og kræve, at den danske flåde skulle udleveres og stilles under britisk kommando. Jackson fik otte dage til sin mission. Opnåede han ikke det ønskede resultat, ville den engelske flåde gribe ind. Den 7. august kom Jackson til Kiel for at fremsætte kravet overfor kronprinsen og udenrigsminister Christian Bernstorff. Jackson kom ingen vegne med den første forhandling, og til hans store forbavselse rejste kronprinsen dagen efter til København, rasende over det fremsatte ultimatum og Jackson som person.

Sideløbende med det diplomatiske udspil overfor den danske regering besluttede den engelske regering i dybeste hemmelighed at gøre sig klar til at presse Danmark militært til det yderste – hvis de diplomatiske forhandlinger skulle slå fejl. Admiral Ja-

mes Gambier fik fra London ordre til omgående at udruste en flåde med landgangstropper og sejle til København. Allerede i slutningen af juli 1807 afsejlede den britiske flåde under Gambiers ledelse i al hemmelighed fra havnebyen Yarmouth med kurs mod København. Gambiers opgave var at tvinge Danmark til at aflevere sin krigsflåde til Storbritannien, så den ikke skulle falde i Napoleons hænder.

Denne store, engelske flåde passerede Kronborg den 3. august og lagde sig på Helsingør red for at afvente begivenhedernes gang.

3. Krigstider i Roskilde: hvad ved vi?

Saa naaede vi da 1807, det Rædselsaar, da Slangen, Snogen, den engelske Hugorm omsnoede os under Venskabs Maske! Huggede sin giftfyldte Tand i os og knuste Danmarks Hjærte! Havde de engelske Kæltringer og Røvere ladet os i Fred, ikke stjælet vor Flaade og ødelagt vor Hovedstad, medens de udsugede hele det øvrige Lands Kræfter, alt under Venskabs Løgnemaske, saa var vi visselig aldrig blevne saa svage, saa usle og fattige.⁵

Den nationale lyre fik ikke for lidt, da Lucie Elise Fich, datter af Roskildes biskop Hertz, nedskrev sine livserindringer fra de skæbnesvangre dage i august 1807, da de britiske tropper under ledelse af Wellesley indtog Roskilde. Nok svinger hun sig op til at give englænderne ansvar for mere af Danmarks skæbne i begyndelsen af 1800-tallet end godt er, men hendes erindringer, først optrykt i 1909, giver et stærkt indtryk af den voldsomme oplevelse, Roskildes indbyggere fik, da Napoleonskrigen rykkede indenfor byporten.

Erindringerne har deres store værdi for os ved at være den eneste samtidige øjenvidenskildring fra Roskilde, som beskriver hændelserne og de oplevelser, indbyggerne havde.

Mest interessant er det dog, at Lucie Elise Fichs erindringer danner grundlag for al fremtid omtale af disse begivenheder i Roskilde-litteraturen. Den korteste version finder vi i O.H. Schmeltz *Aarvog til Roskildes Historie 1800-1900*:

26. August sendte den engelske Hær et Korps paa 6000 Mand til Roskilde og derfra til Køge, hvor det ulykkelige Slag stod 29. August. General Wellesley [den senere Lord Wellington] med Stab tog Kvarter paa det kongelige Palæ i Roskilde.⁶

General Arthur Wellesley,
den senere Hertugen af
Wellington.

Da Arthur Fang i 1945 udgav sit andet bind af sit værk om Roskilde, skildrede han mere uddybende Wellesleys indtog i Roskilde. Kilden var klart Fichs erindringer. Fang giver på baggrund af denne ene kilde en malende, men i forhold til kilden noget kort beskrivelse af begivenheden. Arthur Fang bygger videre på den myte omkring den engelske hærs motiver for at rykke til Roskilde:

En dag blev det rent galt. General Wellesley var på vej til Roskilde med sin armé for at brandskatte byen – hed det.⁷

Godt 40 år senere kom den opdaterede version af Roskildes historie, og her bliver Wellesleys ophold i Roskilde også omtalt, om end noget kortere end hos Arthur Fang. Historikeren Claus Bjørn bygger igen på Lucie Elise Fich som kilde og konstaterer kort: "Det var vanskelige tider med den store indkvartering."⁸ Derefter følger en ganske kort omtale af en af de hændelser, Fich havde fortalt i erindringerne.

Så sent som i 2005-udgaven af *Roskilde Stiftsbog* får vi et længere uddrag af Fichs erindringer om dramatiske hændelser, hun har fået fortalt om de britiske soldaters adfærd i byen.⁹

Slår man efter på nettet, opdager man hurtigt, at omtalen af Wellesleys indtog i Roskilde er meget kortfattet og bygger på én og samme kilde.

I Roskilde-litteraturen er der således kun én kilde omtalt, som beskæftiger sig med Wellesleys ophold i byen i august 1807. Der findes dog en anden kilde, der går anderledes grundigt til værks. I sit værk *Krigen på Sjælland 1807* kommer militærhistorikeren E.O.A. Hedegaard mere detaljeret ind på den engelske hærs størrelse, da den ankom til Roskilde, og især fremlægger Hedegaard værdifuld viden om de danske soldaters bevægelser i og omkring Roskilde under ledelse af den danske general Joachim Castenschiold i dagene op til Wellesleys ankomst til byen.¹⁰

I et af hovedværkerne om ældre dansk militærhistorie omtaler Otto Vaupell ganske kortfattet, at den engelske hær sendte et korps til Roskilde og derfra til Køge for at standse general Castenschiolds fremstød.¹¹

4. Arthur Wellesleys vej mod Roskilde

Ved dag gry den 16. august 1807 blev den engelske hær sat i land ved Vedbæk nord for København.

Den britiske flåde var af betragtelig omfang og omfattede 21

linjeskibe, 9 fregatter og andre krigsskibe. I kølvandet fulgte en transportflåde på ca. 380 skibe med og en landgangshær på ca. 30.000 mand, og desuden blev der fragtet ca. 3000 heste og et omfattende artilleri af kanoner, haubitsere, morterer og de nye Congreve-raketter.

Landgangstropperne var på 30.000 mand under kommando af general William Cathcart. Blandt officererne var Arthur Wellesley. Til deres store forundring mødte soldaterne ingen modstand. Undervejs indtog englænderne et tilsyneladende fort udenfor Skodsborg; de gik til angreb på skildvagterne indtil de opdagede, at det kun var malede træfigurer.

Soldaterne tilhørte nogle af Storbritanniens mest berømte afdelinger, som i de foregående år havde gjort fronttjeneste ved slag i Europa og bekæmpet uroligheder i britiske kolonier, især i Indien, hvor der til stadig havde været borgerkrige mellem englænderne og de herskende, lokale fyrster. De britiske landgangstropper i Danmark blev suppleret med et hannoveransk korps bestående af rytteri, artilleri og infanteri, som gik under tilnavnet "Den tyske legion". Den bestod af det tjenstpligtige mandskab og befalingsmænd fra den hannoveranske hær, som Napoleon havde opløst i 1803, og som var søgt til England for at træde i britisk tjeneste til kamp mod Frankrig.

Der er flere grunde til, at den danske hær ikke gjorde modstand.

Dels forelå der ganske enkelt ikke nogen krigserklæring. Kronprins Frederik havde sit krigsråd placeret i København, og her fik generalmajor C.F. von Peymann kommandoen over hovedstadens forsvar. Englænderne havde ganske vist klart erklæret deres hensigt med deres tilstedeværelse udenfor København, men trods de åbenbare trusler om magtanvendelse turde general Peymann ikke beordre angreb på de indtrængende styrker.¹²

Dels var det indlysende for Peymann, at den danske modstand mod så veltrænede soldater i et overvældende antal ville være dømt til nederlag.¹³

Den engelske hær kunne nu nogenlunde uforstyrret gennemføre sin plan – at omringe København samtidig med, at britiske krigs- og transportskibe lagde sig i en skrå linje udenfor København, men dog således, at de var udenfor skudvidde fra batteriet Tre Kroner.

Antallet af kort over Sjælland har på den tid ikke været stort; det bedste kort har formentlig været Videnskabernes Selskabs kort fra 1766, som viste Nordsjælland temmelig detaljeret. Ser man på kortet, får man hurtigt en forståelse af englændernes tak-

Hertugen af Wellington (1769-1852)

Født på Mornington Castle i England. Han begyndte sin strålende militære karriere som fænrík i 1787 og blev løjtnant samme år. Han deltog i den engelske hærs felttog i Flanderen 1794-95 og blev med sit regiment sendt til Indien det følgende år. Uden for sin militære karriere deltog han ivrigt i politik og blev 1790 irsk parlamentsmedlem. Han deltog med stor dygtighed i kampene mod Frankrig og blev oberst 1796. Hans indsats i Indien blev påskønnet af den engelske regering, og han blev i 1803 generalmajor. Både politisk og militært trak man på hans erfaringer, og i 1807 blev han om sommeren udnævnt til Minister for Irland og få måneder senere sendt på den engelske hærs felttog til København. De følgende år er en kæde af sejre i Europa mod Napoleons hære; således besejredes de franske generaler gentagne gange i 1808-09. I 1814 blev han udnævnt til Hertugen af Wellington, og 1815 fik han sin mest berømte sejr, da han slog Napoleon i slaget ved Waterloo. Herefter blev han øverstkommanderende for de allierede besættelsesstyrker i Frankrig. Han blev senere premierminister. Han blev begravet fra St. Paul's katedralen 1852.

General Joachim Castenschiold.

tik. Allerede den 17. august rykkede engelske soldater frem til terrænet, der strakte sig fra Tuborg til Emdrup, og dermed var indfaldsvejen langs kysten afspærret. Samtidig blev Lyngby besat, og dermed var indfaldsvejen gennem Lyngby, som førte fra København til Hillerød. Andre soldater blev sendt over til Vangede og Buddinge for at få herredømme over den store indfaldsvej fra nordvest, og endelig blev to kompagnier sendt til Brønshøj for at tage sig af indfaldsvejen fra Frederikssund. Herfra fortsatte englænderne mod syd til den vigtige Roskilde Landevej og videre sydpå til Køge. Dermed ville København være effektivt afspærret fra at modtage de livsvigtige forsyninger, ikke mindst fødevarer.

Englænderne havde oprettet deres hovedkvarter på landstedet "Hellerup".

Den engelske hær havde en effektiv efterretningstjeneste på Sjælland, som løbende orienterede dens ledelse om, at "der rundt på Sjælland foregik en form for rekruttering og formering af milits- og borgerformationer, der selvfølgelig måtte have til formål at forsøge at undsætte hovedstaden og derved blev en alvorlig trussel i belejringshærens ryg".¹⁴

Militærhistorikeren E.O.A. Hedegaard vurderer situationen således:

Takket være den glimrende efterretningstjeneste, bl.a. udført af engelske officerer i civile klæder, var man klar over, at de styrker, man eventuelt ville støde på, ikke tilnærmelsesvis stod mål med regulære tropper, hvorfor faren ved at sende et isoleret korps langt ind på øen var ret minimal.

Denne opgave blev overdraget chefen for reserven, generalmajor Arthur Wellesley.¹⁵

Vi kan nu ved hjælp af de engelske kilder, som ikke tidligere har været fremdraget, følge Wellesleys togt mod Roskilde. Med få dages mellemrum nedskrev han rapporter om daglige hændelser til sin øverstbefalende, general Cathcart, som han titulerer Lord Cathcart.

I en rapport, dateret Roskilde Kro den 28. august, skriver han om de foregående dage bl.a.

Den 25. [august] overtog Lord Rosslyn min position [nær Køge], da jeg havde fået til opgave at nedkæmpe den danske samling soldater og bønder, som lå i Roskildes omegn; og om eftermiddagen den 25. syntes det som om fjenden ville inddrage geværskytter og infanterister, som havde besat forsta-

den foran vores frontlinje. Vi drog ned og assisterede Lord Rosslyn, og vi tvang hurtigt fjenden helt tilbage, og vi slog os ned knap 700 meter fra byen, på bredden af et vandreservoir, der forsynede København med vand.¹⁶

I sin rapport funderer Wellesley samtidig over, hvor længe hovedstaden og dermed den danske regent vil kunne holde stand:

Rent faktisk kæmper danskerne kun for deres ære; det ville være skammeligt ikke at kunne klare et bombardement; men ingen by med en befolkning på 70.000 eller 80.000 indbyggere kan forventes at holde ud, når de er afskåret fra at få forsyninger.¹⁷

Han mener dog, at englænderne bliver nødsaget til at gøre mindst mulig skade på København, og at briterne bør gøre deres yderste for at begrænse skaden i stedet for at bombardere byen – en opfattelse, som ikke kom til at holde stik med de efterfølgende begivenheder med bombardementet den 2. september.

Jeg er imidlertid klar over, at ingen kan dømme værdien af en plan bedre end den person, der lægger dem, og som har det fulde kendskab; og derfor konkluderer jeg, at der findes nogle gode grunde mod at besætte Amager, som jeg ikke har kendskab til. En af disse grunde er helt klart nødvendigheden af at sende et detachment til at sprede samlingen af soldater nær Roskilde, og det er den opgave, jeg nu har fået stillet med mine egne tropper og en del af kavaleriet under general Linsengen. Jeg drog i hastig march mod dem i går, men de undgik mig og er nu draget til Køge, og jeg forventer at forsøge igen i morgen. Men dette land er så meget imod os, at jeg ikke kan få nogen information bortset fra vores egne patruljer, og denne mangel på information kan forhale korpsets nederlag eller opløsning.¹⁸

Der var altså ballade på Roskilde-egnen – og de informationer, Wellesley modtog om militære bevægelser i og omkring Roskilde, viste sig at være korrekte.

5. Danske soldater i Roskilde

Generalløjtnant Joachim Castenschiold var af krigsrådet i

General Joachim Castenschiold (1743-1817)

Han blev født i København og blev i 1760 kornet ved Slesvigs Kyrassérregiment. Han tjente i 1772 som major ved Sjællandske Dragonregiment, der spillede en stor rolle under statsomvæltningen. Han ledede således ved kuppet mod Struense samme år transporten af den arresterede dronning Caroline Mathilde til Kronborg. Han blev major og i 1774 oberst ved den genoprettede Livgarde til hest, i 1788 generalmajor og 1790 medlem af kommissionen for udarbejdelse af nye instruktioner for kavaleritjenesten. Samme år blev han tillige chef for Sjællandske Regiments ryttere. Med en del af dette regiment stod han ved København under slaget den 2. april 1801. Han blev 1802 generalløjtnant og i 1807 chef for de forenede sjællandske, lolland-falsterske og mønske landeværnsbataljoner. Han gik til den utaknemmelige opgave med iver, men anstrengelserne var forgæves. Ved slaget ved Køge den 29. august blev det sjællandske landeværn, "Træsköhæren" med letthed splittet af Wellesleys tropper. Udfaldet blev ikke regnet Castenschiold til last. Han tog sin afsked som general 1809. I sit civile liv som godsejer viste han forståelse for bondens frigørelse og for at hjælpe landbruget. Han døde 1817 på herregården Borreby.

København udnævnt til chef for de sjællandske landeværnsbataljoner samt kystmilitseren og desuden kommanderende general på Sjælland med undtagelse af København. Castenschiold havde fået en næsten umulig opgave, og af regulært rytteri kom han kun til at råde over Sjællandske Rytterregiments eksercerskole på ca. 30 mand samt tilfældige tilskud, orlovsfolk, raskmeldte fra hospitalerne, efternølere, der ikke var sluppet med ind i hovedstaden samt nogle få officerer, som kronprinsen sendte ud på Sjælland gennem spærringerne for at bistå med at oprette større, anvendelige rytterstyrker.¹⁹

Castenschiolds opgave var at samle landeværnet og kystmilitseren, oprette frivillige korps og med denne styrke at undsætte hovedstaden. Sidst på eftermiddagen den 16. august forlod han København og drog over Roskilde til Ringsted, hvor han besluttede at samle sin styrke. Han havde til hensigt senere at flytte styrken til Roskilde for at samle de styrker, som han og generalmajor P.L. Oxholm rådede over. Oxholm var chef for de sydsjællandske, lolland-falsterske og mønske landeværnsbataljoner og kystmilitseren og var Castenschiolds næstkommanderende.

Fra Ringsted marcherede Castenschiold mod Roskilde og omegn. Her modtog styrken våben fra København, og flere frivillige fra omegnen sluttede sig til. Castenschiold opslog sit hovedkvarter på Ledreborg gods.

I det engelske hovedkvarter i Hellerup var man opmærksom på de danske styrkers aktiviteter bl.a. omkring Roskilde:

... da Castenschiold meget ubetænksomt valgte sin operationsbasis omkring Roskilde eller kun ca. 25 km fra den engelske hær, hvorved han selvsagt næsten indbød englænderne til slag, besluttede disse ved en langt udgående rytteriopklaring at undersøge, hvor langt de danske rustninger var nået og eventuelt at forstyrre disse.²⁰

På englændernes vej mod Roskilde opstod der kampe omkring Hedehusene den 20. august. Castenschiold havde udstillet vedetter ca. 3 1/2 km øst for Roskilde, og de bestod af ca. 120 landryttere, dvs. bønder på arbejdsheste med hjemmelavede våben uden skydevåben. Dagen efter om morgenen stødte de hannoveranske husarpatruljer på disse rytterposter i terrænet mellem Hedehusene og Vindinge. Husarerne angreb øjeblikkeligt, og de danske landeværnsfolk, der blev overrasket over et så pludseligt og beslutsomt angreb, trak sig tilbage til Roskilde med tre sårede, nogle fanger og mistede heste.

Denne kamp er registreret som en af de mest alvorlige hæn-

*Soldater fra den engelske hær, der som professionelle soldater var veltrænede og skrappe, men også dygtige.
Tegning af Mike Chappell af MAA 388 King's German Legion (1), © Esprey Publishing Ltd., www.osprey-publishing.com.*

delser under englændernes besættelse af Sjælland. Den engelske militærhistoriker Mike Chappel skriver:

I en alvorlig aktion den 21. [august] overraskede en deling fra 3rd King's German Light Dragoons en post nær Roskilde, hvor fjenden mistede 16 mand og fik 3 taget til fange og fik frataget 45 heste.²¹

I Roskilde havde man registreret kampen, og byens udgange blev besat, især den østvendte port mod København. Bemærk de to forskellige opgørelser af tabstal:

Da hannoveranske husarer forfulgte modigt de danske landeværnsryttere lige til byporten, hvor de modtoges med en velrettet infanteriild og blev slået tilbage med et tab af 4 mand og 2 heste. Opklaringsstyrken havde herigennem stort set konstateret, hvad den ønskede, og trak sig tilbage mod København.²²

E.O.A. Hedegaard betegner sammenstødet udenfor Roskildes byport for en lærestreg for Castenschiold. Det var klart en fejl at lægge sine styrker så tæt på den britiske hær, inden han havde fået fuld samling på styrkerne, og desuden viste hændelsen tydeligt, hvilken kvalitet den britiske fjende repræsenterede.

Castenschiold skrev straks til kronprinsen om begivenheden i et brev dateret Ledreborg den 21. august. Heri beklager han sig over mangel på kød og brændevin: "Kort, min nådige herre, min situation er knækkende. Endskønt vi daglig øver os noget, så er folkenes fremgang til militært brug ussel." Han karakteriserer sin fjende således: "Englænderne, der er forsynede med let og meget kavaleri, dækker sig, at man intet kan erfare. Deres manér er, at de vinker folk tilbage og er parate til at skyde straks. Til jeg erholder min nådige herres ordre, holder jeg mig på det defensiv, med mindre en god lejlighed viser sig."²³

Castenschiold valgte om natten mellem den 21. og 22. august at trække sine styrker tilbage fra Roskilde og at indtage en stilling i det kuperede og skovrige terræn omkring Allerslev og Kornerup. Her ville hans stilling være dækket af bredderne langs Lejre Å. Terrænet var ifølge Hedegaard godt valgt, for fjenden kunne ikke drage fordel af det store antal rytteri på grund af terrænets struktur, og Castenschiold kunne nemmere få varsel om den britiske hærs bevægelser fra fremskudte spejdere.

Her blev Castenschiold fra den 22. til den 26. august, da han forlod egnen for at marchere mod Køge, hvor han placerede styr-

Soldater fra den danske hær 1807: livjæger, landeværn, borgerofficer og garde.
Tegning fra Otto Vaupell: Den danske Hærs Historie, bd. 2.

kerne bag Køge Å.

Netop den 26. august fik indbyggerne i Roskilde et veritabelt chok, da englænderne marcherede ind i byen.

6. Wellesley i Roskilde

Roskilde var i 1807 en lille by. Den havde omkring 1900 indbyggere, når man talte alle med fra nyfødte til byens ældste. Byen var lille og strakte sig fra det sted, hvor Røde Port ligger i dag, til Støden i den anden ende, og fra syd langs den nuværende Jernbanegade til jordene langs det nuværende Provstestræde mod nord. Hestetorvet var byens største plads, idet det nuværende Stændertorvet var bebygget og blot havde en smal plads, der førte frem til palæet. Bortset fra domkirken var Det kongelige Palæ, opført i 1733 med Laurids de Thura som arkitekt, byens fornemste bygning.

Roskilde var ikke uvant til militær aktivitet, for i 1777 blev byen af kong Christian 7 godkendt som garnison for den nye 5. eskadron af Husarregimentet. Roskilde havde dog ingen glæde af husarerne, da general Wellesley drog ind gennem byporten den 26. august, for eskadronen var af kronprins Frederik trukket til Holstein i 1806-07 for at styrke den danske grænse mod syd, da stridighederne i Napoleonskrigene blev forværret.

Der var således intet at sige til, at Roskildes indbyggere blev aldeles overvældede, da det store antal fremmede soldater indtog deres by. Wellesley rådede over en reservedivision bestående af engelske soldater, skotske soldater fra The Gordon Highlanders og et ridende batteri af Royal Horse Artillery. Hertil kom et større antal soldater fra Den tyske Legion samt soldater fra tre husarregimenter.²⁴

Farverigt har det været i Roskilde – men også skræmmende.

De fleste soldater har været nødt til at slå lejr på markederne lige uden for Roskilde. Vi har desværre ingen øjenvidenskildringer fra de engelske soldaters ankomst til Roskilde, men vi har en samtidig beretning fra Brønshøj, skrevet af Oscar Feddersen, da de britiske soldater slog lejr dér. Beretningen bringes her, fordi den giver et levende indtryk af den tumult, de mange mennesker må have givet i den lille provinsby:

Det var en varm, solklar Dag, og over de allerede afhøstede Marker kunde man bag Utterslev Mølle se en Støvsky hæve sig, som stadig kom nærmere. Kort efter viste sig på Bakkekammen en Blænkerkjæde af det engelske Infanteri, iført røde

Skilderi af Roskilde by set fra syd, formentlig udført af en englænder i 1807. Tilhører Roskilde Museum.

Trøjer, hvide Benklæder og lave, sorte Chakots. Fulgte af sin Reserve rykkede Kjæden ned mod Byen, idet den saa at sige afsøgte Terrænet Fod for Fod, og den var allerede kommen forbi os, før vi opdagede den egentlige Kolonne, som var meget stærk og sammensat af alle tre Vaabenarter. Snart var den hele Styrke samlet paa Markerne uden for Gaarden, og Resten af Aftenen var der et stærkt Røre imellem de fjendtlige Tropper...[...] Paa Marken bag Gaarden og mod Brønshøj vare de Menige travlt beskæftigede med at indrette en Bivuaak af Straahytter, og overalt saa man engelske eller hannoveranske Soldater, der, som oftest kun iførte Skjorte og Benklæder og med Ærmerne opsmøgede til Albuen, enten kogte Mad i Feltkjedlerne eller slæbte Halm, Buskværk og Stænger sammen til Lejrens Bygning.²⁵

Feddersen har tillige en karakteristik af Arthur Wellesley, som han så på tæt hånd:

Han var den Gang en yngre Mand med blond Haar, blaa Øjne, et fint Ansigt og et vidunderligt skarpt Blik. En hel Del af de indkvarterede Officerer fulgte ham med blottet Hoved til Vognen, og paa den Ærbødighed, alle viste ham, var det kjendeligt, at han nød en betydelig Anseelse. Han var iført en rød Kjole og bar derover en vid, lyseblaa Kappe ...²⁶

Wellesleys biograf, J.H. Stocqueler, giver en levende skildring af begivenhederne:

Roskilde Domkirke og Bondetinget som det så ud i 1807. Maleren Jørgen Roed malede det i 1835-36, men det giver et fint indtryk af den lave bebyggelse og domkirkens dominerende størrelse på det tidspunkt, da englænderne indtog byen. Maleriet findes på Roskilde Museum.

Foto: Roskilde Museum.

I takt med at den britiske chef [Wellesley] kom frem, trak danskerne sig tilbage, opsatte på for enhver pris at undgå direkte kamp. Efter at Sir Arthur havde passeret gennem Roskilde med sine styrker, tøvede han i nogen tid for at overveje, hvilken vej han skulle tage, enten den mod Køge eller den mod Holbæk; til sidst besluttede han sig for den sidstnævnte; og om aftenen etablerede han sit hovedkvarter i en kro ikke langt fra grev Holsteins hovedsæde, kaldet Lejre eller Ledreborg, de tidlige danske kongers residens. På sin march dertil observerede Sir Arthur, at den danske hær for nylig havde haft lejr i en meget fordelagtig position på en stejl bakke nær Gevninge: han var overrasket over, at fjenden skulle have opgivet et sted, hvor det kun vanskeligt ville være muligt for ham at fjerne dem eller angribe dem med nogen som helst chance for succes. Da han spurgte om den danske hærs styrke og dispositioner, fik han at vide, at fjenden bestod af ca. 14.000 mand;

og de var så forhærdede mod deres lands besættere, at de alle som en på den mest oprigtige måde havde opfordret deres chef til at føre dem direkte mod briterne, en opfordring som general Castenschiold ikke syntes var fornuftig at efterleve.²⁷

De erindringer, Lucie Elise Fich har nedskrevet om begivenhederne i Roskilde i august 1807, skrev hun mange år senere. Hun var datter af Roskildes daværende provst, Hans Peter Boye Hertz, og hun var barn på otte år, da de britiske soldater indtog byen. Meget af det, hun beretter, har hun således fået fortalt af familie og venner.

Hun fortæller, at der dagligt forlød rygter om de britiske soldater og deres fremfærd, ligesom der jævnligt gik rygter om, at de britiske tropper ville komme til Roskilde og blive indkvarteret i byen. Det var den almindelige opfattelse blandt byens borgere, at man skulle vogte sig for de fjendtlige soldater:

De plyndrer og røver alt, hvad de ser! Det meste af disse Rygter var opdigtet og overdrevet, men imidlertid indjog det dog Folk Skræk og i hvert Hus, hvor man havde mere Linned og Sølvtøj eller andre Kostbarheder, som ej var nødvendige til det daglige Forbrug, pakkede man slige Sager i Kofferter og Kister og forvarede dem paa bedste Maade.²⁸

En dag forlød det, at general Wellesley marcherede mod Roskilde for at brandskatte den:

En Rædsel overfaldt næsten alle ved denne Tidende, og hvem der kunde slippe fra Hus og Hjem og havde Heste og Vogn at raade over, pakkede baade Gods og Mennesker paa, saa meget og saa mange det lod sig gøre, og flygtede til Holbæk, Ringsted eller hvor de kunde finde paa, saa Byen i en Haandevending var halv øde.²⁹

Byens købmænd mente, at de kunne søge sikkerhed hos kirken og præsterne, for som gudfrygtige mænd kunne de britiske soldater ikke forventes at plyndre dem. Købmand Jakob Kornrup flyttede således et nyt fortepiano til provstegården, og købmandsfamilierne sendte deres børn i sikkerhed i den travle provstegård.

Lucie Elise Fich fortæller også, at man var klar over, at de danske tropper lå i lejr vest for Roskilde: "... jeg husker godt, hvor smukt det saa ud med de hvide Telte og røde Dannebrogssflag og Vimpler, og at vi morede os med at gaa ud og høre paa Musikken".³⁰

Landeværnsspyd, som blev brugt af danske soldater i 1807. Findes på Roskilde Museum.

Foto: Roskilde Museum.

Gevær fra omkring 1807, som blev brugt af danske soldater. Geværet findes på Roskilde Museum.

Foto: Roskilde Museum.

En dag blev rygterne imidlertid til virkelighed, og general Wellesley holdt sit indtog og indkvarterede sig med en del af sin stab i palæet. De engelske soldater fyldte godt, da der i de større købmansgårde blev indkvarteret fra 50 til 100 menige soldater og desuden ofte en officer med oppasser. På et tidspunkt gik fire bevæbnede britiske soldater ind til provstegården, hvor de blev modtaget af provsten. Han forsøgte på bedste måde at snakke med dem på latin og tysk, da han ikke forstod engelsk. Kort tid efter gik han ind til de skræmte damer i dagligstuen og fortalte, at de ikke ønskede at blive indkvarteret, men høfligt bad om noget mad. Et frokostbord blev dækket op, forsynet med fine oste, kalvesteg og skinke og serveret med rødvin. Brændevin ville provsten dog ikke sætte på bordet.

7. Afslutning

Da general Wellesley ikke havde fundet danske hærenheder i og omkring Roskilde, forlod han hurtigt byen igen og vendte tilbage til sit hovedkvarter i Roskilde Kro. Den 28. august fik Wellesleys styrke lov til at få en tiltrængt hviledag, før de den 29. august marcherede mod Køge, hvor det endelige slag mod den danske hær skulle slås.

Et landværnskontigent på 5700 dårligt udrustede bøndersoldater var blevet tilkaldt fra det øvrige Sjælland, og den 29. august kom de som de første i direkte kamp med englænderne under ledelse af Wellesley. Efter kort tid gik de danske bønder dog i panik, og for at flygte hurtigere, smed de deres tunge træsko, som de fleste havde haft med fra deres daglige arbejde på gården – deraf navnet, Træskoslaget ved Køge.

Det kom ikke til kamp i Roskilde mellem den danske og den engelske hær i de hede augustdage i 1807, men det var meget tæt på. Når de spændende begivenheder i og omkring Roskilde har gået upåagtet hen i Roskilde-litteraturen, skyldes det formentlig dels at det ikke kom til kamp som ved Køge, og dels at der kun findes én enkelt samtidig beskrivelse af begivenhederne, om end disse erindringer er nedskrevet mange år senere.³¹

Noter

¹ Stocqueler s. 29.

² Lucie Elise Fichs erindringer blev udgivet i 1906 og fik af udgiverne

titlen *Domprovsten i Roskilde*.

³ Litteraturen om Englandskrigen og Danmark 1807 er omfattende. Litteraturen om dette stykke Danmarkshistorie findes i *1807. En selektiv bibliografi*, udarbejdet af Louise Kjersgaard og Carsten Meyer. Bibliografien omfatter både dansk og engelsk litteratur.

⁴ Seerup s. 24.

⁵ Fich s.

⁶ Schmeltz s. 14.

⁷ Fang s. 52.

⁸ Bjørn s.

⁹ Kruse s.

¹⁰ Hedegaard s. 60-68 og 83-87.

¹¹ Vaupell s. 291.

¹² Møller s. 15.

¹³ Hedegaard s. 26.

¹⁴ Hedegaard s. 37.

¹⁵ Hedegaard s. 37.

¹⁶ Wellington s.9.

¹⁷ Sst.

¹⁸ Sst.

¹⁹ Hedegaard s. 56.

²⁰ Hedegaard s. 61.

²¹ Chappel s. 17.

²² Sst.

²³ Hedegaard s. 62.

²⁴ Hedegaard s. 83.

²⁵ Feddersen s. 163.

²⁶ Feddersen s. 168.

²⁷ Stocqueler s. 31.

²⁸ Fich s. 76.

²⁹ Sst.

³⁰ Fich s. 77.

³¹ Professor emeritus Erling Bondensen har efter redaktionens slutning gjort mig opmærksom på en artikel "Christian Tobiassen: Gjevningebogen" ved Gunnar Knudsen i *Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt* 1914, hvor man i en notits med overskriften "Den engelske Lejr" kan læse: "I den dansk-engelske Krig 1807 havde de Engelske Hovedlejr paa Matr. Nr. 2 paa Trællerup Mark. Kanonerne stod nedenfor, hvor Hersløv-Trællerup Vejene støder sammen ved Smedien mellem Aaen og Holmevejen. To smaa Kugler, som sidder paa min Chatolopsats, skal være derfra. (Meddelt af Smed gl. Hans Jensen, Lyndby, som var født i Trællerup og selv havde set Lejren. Han var Dattersøn af ovennævnte Søren Jensen.)" (s. 126)

Litteratur

Skriftlige kilder:

Bjørn, Claus: "Krigstider i Roskilde" i: Frank A. Birkebæk m.fl. (red): *Roskilde bys historie*. Bd. 2: 1536-1850. Roskilde 1998.

Chappel, Mike: *The King's German Legion 1803-1812*. Bd. 1. Wellingborough 2000.

Fang, Arthur: *Roskilde. Fra byen og dens historie*. Bd. 2. Roskilde 2. opl. 1970.

Fedderson, Oscar: "Fra den gamle krig. (Efter en Samtidigs Beretning.)" i: *Danebrog. Ugeblad* 15. december 1883.

Fich, Lucie Elise: *Domprovsten i Roskilde. Brudstykke af en Familiekronike*. København 2. opl. 1967.

Hedegaard, E.O.A.: *Krigen på Sjælland 1807*. Helsingør 1970. Ny udgave 2007.

Kruse, Anette: "Palæet i begivenhedernes centrum" i: *Roskilde Stiftsbog 2005*. Roskilde 2005.

Møller, Jan: *1807 – en by i flamme*. København 1982.

Schmeltz, O.H.: *Aarvog til Roskildes Historie 1800-1900*. Roskilde 1925.

Seerup, Jakob og Thomas Olesen: "Belejring og bombardement" i: *Magtspillet. Danmark og Napoleon*. Udstillingskatalog Det kgl. Bibliotek. København 2005.

Skjold Petersen, Karsten: *Husarer i Roskilde. En garnison og dens by 1778-1842*. Roskilde 2003.

Stocqueller, J.H.: *The Life of Field Marshal the Duke of Wellington*. Bd. 1. London 1852.

Vaupell, Otto: *Den danske Hærs Historie til Nutiden og den norske Hærs Historie indtil 1814*. Bd. 2. København 1876.

Wellington, Lord: *The Dispatches of Field Marshal The Duke of Wellington*. Bd. 3. London 1852.

Elektroniske kilder:

Christiansen, Claus: "Englandskrigene 1801-1814" på: www.milhist.dk/englandskrigene/england/introdk.html

Holmberg, Tom: "Danish Privateering: 1807-11" på: www.napoleon-seris.org/military/battles/c_danish.html

Rasmussen, Peter Henrik: "I Wellingtons fodspor" på: www.grog-nard.dk.

[Anom.]: "Englandskrigene 1801-1807 og 1814" på: http://sql.byhistorie.dk/monumenter/template/englandskrigene_1801-1814.

[Anom.]: "The Wellington Papers". University of Southampton på: www.archives.lib.soton.ac.uk

[Anom.]: "Battle of Copenhagen (1807)" på: www.answers.com/topic/battle-of-copenhagen-1807